

Heikikkers in Midden-Groningen

Leon Luijten

Veel mensen denken bij heikikkers (*Rana arvalis*) aan heide, veengebieden, venetjes en (broek)bossen in beekdalen. Toch heeft deze kikker een ruimere verspreiding. Zo komt de soort bijvoorbeeld ook voor in veenweidegebieden in Zuid-Holland en sporadisch ook in het rivierengebied (Creemers, 1996). De (her)ontdekking van heikikkers in Midden-Groningen past in het beeld van veenweidegebieden en werpt een nieuw licht op een natuurontwikkelingsproject in Midden-Groningen.

De heikikker komt verspreid voor in enkele delen van de provincie Groningen. Zo zijn bij poelen- en petgatenonderzoek in het Westerkwartier, Gorecht (Omgeving Haren) en Westerwolde heikikkers aangetroffen (Luijten, 1995; Hoogerwerf & Luijten, 1999; Felix & Hoogerwerf, 2000). In veel gevallen betreft het waarnemingen van één of enkele exemplaren (Westerkwartier, Gorecht). In Westerwolde werden grote aantallen roepend bijeen waargenomen. Buiten deze gebieden is door Bergmans en Zuiderwijk (1986) een waarneming opgenomen ten noordoosten van het Schildmeer. Hoewel kleine terreintjes in deze omgeving geschikt lijken voor heikikkers, kon deze vondst gedurende lange tijd niet meer bevestigd worden.

Nieuwe waarnemingen

Tijdens een vogelinventarisatie op 31 maart 1999, net ten zuiden van het Schildmeer, hoorde ik de onmiskenbare geluiden van 3 of 4 roepende heikikkers. Tijdens latere bezoeken in de avonduren riep naast heikikker ook bruine kikker (*Rana temporaria*). Een jaar later, in april en mei, zag en ving ik enkele heikikkers in een ander (ruig) weidegebied nabij Woudbloem. Het betrof zowel adulte als subadulte dieren. In 2001 ben ik in het voorjaar minder in Midden-Groningen geweest. In 2002 zijn weer twee nieuwe waarnemingen verricht op 1 tot 2 kilometer afstand van elkaar en van de eerdere locaties. Door het aantreffen van subadulte dieren is sprake van recente voortplanting.

De waarnemingen zijn gedaan in oude graslandreservaten van Staatsbosbeheer (zie figuur 1). Een van de locaties is een met berken verbost terrein. De roepende mannetjes zijn gehoord vanuit een greppel in een klei-op-veen grasland. In de greppel ter plekke komt nauwelijks vegetatie voor. In meerdere percelen van dit graslandcomplex

Heikikker.

(Schildmeer II) komt een hoge bedekking pitrus voor. Dit geldt ook voor percelen in de Hooilandspolder. Hier zijn echter alle waarnemingen gedaan in de centraal gelegen percelen. Deze percelen zijn het natst en zijn verruigd (door bewust niets-doen-beheer), de overige percelen worden gemaaid en begraasd. De sloten in deze graslanden bevatten helder water en zijn rijk begroeid met waterplanten. De aanwezigheid van met name waterviolier duidt hier op kwelinvloeden. Daarnaast is één subadult gevangen in een poeltje in een verbost zuur veentje (Kloosterpolder) en is één subadult dier gezien in Smitsbatten. Hier zijn de percelen erg verruigd door pitrus. Gericht zoeken in deze percelen zou meer op kunnen leveren. De directe omgeving van de reservaten bestaan uit grootschalige akkergebieden, hier zijn heikikkers niet direct te verwachten (Bergmans & Zuiderwijk, 1986).

De genoemde terreinen liggen van noord naar zuid als kralen aan het Schildmeer en het Afwateringskanaal van Duurswold. De reservaten zijn tijdens ruilverkavelingen vanaf eind jaren '70 ongemoeid gelaten en overgedragen aan Staatsbosbeheer, terwijl de omgeving is omgevormd tot grootschalige akkerbouwgebieden. De perceelvorm in de reservaten komt nog grotendeels overeen met de percelen in de Historische Atlas van Nederland (1851-1855) en is in het huidige kaartmateriaal nog steeds goed te herkennen.

585

245

Figuur 1.
* Heikkikker

Bedreigd

Steeds werd slechts één of enkele dieren waargenomen. Er is sprake van een kleine populatie die bovendien verbroken is. Vermoedelijk behoren deze heikkickers tot een relictpopulatie die voorkwam in het vroegere immense veenweidegebied in Duurswold. Dit lijkt meer voor de hand te liggen dan een nieuwe, recente vestiging in het gebied.

Tussen de verschillende locaties met heikkickers liggen knelpunten zoals brede watergangen en wegen. Migratie is op beperkte schaal mogelijk. Vermoedelijk leven de heikkickers in lage aantallen verspreid over een groot gebied. Hoewel de populatie kwetsbaar is, zijn de heikkickers niet direct bedreigd gezien het voorkomen in natuurreservaten. Hier is het beheer extensief genoeg en wordt de waterhuishouding op peil gehouden. Het extensieve beheer en plaatselijke uitbundige groei van pitrus kan gunstig geweest zijn voor het behoud van de heikkickers, net als in Zuidwest-Drenthe (Bijlsma, 2001).

Het verspreid voorkomen over een groot gebied en recente voortplanting is bovendien hoopgevend voor de toekomst.

Heikkikkerpopulatie in nieuw perspectief

Het leuke van de waarnemingen is dat ze gedaan zijn binnen het Strategisch Groenproject Midden Groningen. Tijdens het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur zullen alle geïsoleerde en verspreid liggende terreinen (met en zonder heikkickers) aan elkaar gekoppeld worden en zal een moerasgebied ontstaan van zo'n 1700 hectaren. Dit gebied strekt zich uit van het zuiden, van Kolham, naar het noorden tot voorbij het Schildmeer. De eerste grootschalige akkerbouwpercelen zijn al verworven en omgevormd tot natuurgebied. Tijdens de inrichting wordt rekening

gehouden met de locaties waar heikkickers voorkomen. Deze niet verkavelde percelen blijven uit cultuurhistorisch oogpunt intact. Door de natuurontwikkeling kan een groot gebied ontstaan waarbij de verschillende deelpopulaties, de nieuwe waarnemingen en de oude locatie ten noordoosten van het Schildmeer, met elkaar verbonden worden.

Literatuur

- Bergmans, W. & A. Zuiderwijk, 1986. Atlas van de Nederlandse Amfibieën en Reptielen. Stichting Uitgeverij KNNV, Hoogwoud.
- Bijlsma, R.G., 2001. Pitrus (*Juncus effusus*) en Sprinkhaanzanger (*Locustella naevia*): de discrepantie tussen theorie en praktijk. Drentse Vogels 14: 43-54.
- Creemers, R.C.M., 1996. Bedreigde en kwetsbare reptielen en amfibieën in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. Publicatiebureau Stichting RAVON, Nijmegen.
- Felix, R. & G. Hoogerwerf, 2000. Monitoringonderzoek amfibieën Provincie Groningen, tussenrapportage resultaten 1999. Bureau Natuurbalans / Limes Divergens, Nijmegen.
- Hoogerwerf, G. & L. Luijten, 1999. Onderzoek watergebonden fauna provincie Groningen 1998, in de milieubeschermingsgebieden Zuidelijk Westerkwartier, Westerwolde en Gorecht. Bureau Natuurbalans, Nijmegen.
- Luijten, L., 1995. Waarnemingen van Amfibieën en Reptielen in Westerwolde in 1995. Rapport in eigen beheer m.m.v. de provincie Groningen.

Leon Luijten (Staatsbosbeheer)

Barlagerveldweg 5
9541 XR Vlagtwedde
0599-312081
L.Luijten@staatsbosbeheer.nl